

16.09.07

פגישת נציגי הארגונים הלאומיים

נציג מאלי השתתפתי בפגישה של ארגוני משתמשים לאומיים שהתקיימה יום לפני התחלת כנס IGeLU.

עקב רכישתה של חברת Endeavor ע"י חברת אקס ליבריס התווספו נציגים של ארגוני המשתמשים של Endeavor לישיבה זו ולכל הישיבות והמושבות של הכנס. ארגוני המשתמשים, הן באירופה והן בארצות הברית, גדלו בשנה שעברה וצפויים להמשיך לגדול. ההשפעה של תוספת חברים על הארגונים עדיין איננה ברורה.

הועלה לדיון הנושא של שדרוג גרסאות אל"ף. החברים דיווחו על מדיניות (לא מוצהרת) של אקס ליבריס שמעודדת לקוחות מצפון אמריקה לקבל גרסאות עם מספרים לא זוגיים, ולקוחות מאירופה (וישראל) לקבל גרסאות עם מספרים זוגיים. מדיניות זאת כמובן מורידה את עומס העבודה, גם של הלקוחות וגם של אקס ליבריס, אבל בעצם מונעת מהלקוחות לקבל את השדרוגים שנמצאים בגרסה שדילגו עליה. הספריות בארץ אמצו מדיניות זו מזמן, אבל כדאי לחשוב שנית על הנושא. עקב עבודה מאומצת של אקס ליבריס על Upgrade Express השדרוגים נעשים יותר קלים לבצע. מחד חבל להפסיד פיתוחים ששילמנו עבורם דרך תשלומים לארגוני המשתמשים, ומאידך האם אין מקום לקבל הנחה בתשלומי התמיכה השוטפים על הפסד הפיתוחים, בגלל שהשדרוגם כל כך קשים שלקוחות מוותרים עליהם?

לפני שנה נציגי ELUNA דיווחו שהם שינו שיטת החלוקה של נקודות הפיתוח העומדות לרשות הארגון. כל שנה ייבחר נושא גדול אחד לפיתוח במקום כמה וכמה נושאים קטנים. ביצוע של השינוי היה פחות מטוצלח מן הצפוי, ולכן עדיין לא ברור אם יישארו במודל זה בעתיד.

דווח ששיתוף הפעולה בין ארגוני המשתמשים לבין אקס ליבריס ממשיך לפעול באופן חיובי. החברה החליטה לבצע בדיקות איכות משותפות לפני שחרורן של גרסאות עיקריות. בחודש פברואר 2007 נציגים מ-4 מוסדות נפגשו עם אנשי פיתוח של אקס ליבריס כדי לבדוק את הפונקציונליות של גרסה 4.0 של מטהליב, ובחודש נובמבר אקס ליבריס תממן הגעתם לירושלים של נציגי ארגוני המשתמשים במטרה לבדוק ביחד את הפיתוחים החדשים של גרסה 19.

כנס IGeLU: Highlights

אקס ליבריס: דיווח – מתי שם-טוב, מנכ"ל החברה

כמה סטטיסטיקות על החברה היום:

- 1300 לקוחות, 4,400 ספריות מחקריות ואקדמיות
- 400 עובדים, 150 בארץ, 150 בארה"ב, 100 מחולקים בין לונדון, המבורג ופריס.

חדשות בחברה:

- רכישת חברת Endeavor והוספת המוצר Voyager לסוויטה של מוצרי אקס ליבריס. בינתיים אקס ליבריס משווקת את Voyager יחד עם מוצרו המתחרה אל"ף. אין תוכניות להוציא את המוצר מהשוק.
- לאחרונה הוחלט לתרום עותק של SFX לאוניברסיטת בית-לחם.
- פרימו: עד עכשיו נמכר ל-46 לקוחות

אקס ליבריס: אסטרטגיה – אורן בית אריה

האסטרטגיה של החברה היום היא פועל יוצא של השינויים החלים על ספריות. בית אריה ציין כמה מהם:

השפעות מהעולם מחוץ לספריות:

- סטנדרטים שנקבעים ע"י גוגל וגורמי חוץ אחרים
- פרויקטים ענקיים של דיגיטיזציה (GOOGLE, OCA, MSN)
- ארכיטקטורה של Web 2.0
- מודלים עסקיים: שירותים, קוד פתוח, שינויים בעולם הכלכלה

שינויים בתוך הספריות:

- גידולם של מוצרים דיגיטאליים. הוצאות הספריות היום על רכישת מוצרים דיגיטאליים מגיעות ל-11% מסכום ההוצאות על מוצרים בדפוס. עד שנת 2011 האחוז צפוי לגדול ל 20%.
- שינוי בצורת החומר מדפוס לדיגיטאלי ולצורות עתידיות חדשות מוביל לשינוי במודלים של רכישה. בעבר יחידת הרכש הייתה ספר; בעולם הדיגיטאלי הופכת כל יחידת תוכן הופכת להיות יחידת רכש: מאמר, ציטוט, נוסחה, תמונה, וכו'

ההשפעות של השינויים הצפויים על הספרייה תהיינה גדולות מאוד, בעיקר על תפקידה כמתווך בין הלקוח לבין התוכן שהוא נזקק לו. האסטרטגיה של אקס ליבריס היא לפתח כלים עבור הספרייה במטרה לעזור לה ולקוראים בגילוי (discovery) ומסירה (delivery) של תוכן ע"פ צרכי המשתמשים. יש להגדיר את צרכי המשתמש. מיהו, מה הוא רוצה, על איזה מכשיר עדיף לו לקבל תוכן (מחשב, טלפון, ipod). התשובה העכשווית של אקס ליבריס למסירת תוכן היא תוכנת פרימו.

אסטרטגיות נוספות:

1. יש להגביר את ערכם של המוצרים ובו זמנית צריך להוריד את מחירם ע"י Unified Resource Management (URM). מונח זה בעצם מתאר חזרה למודל מקורי של אל"ף: מערכת אחת עם שכבות רבות של תוכנה, במקום מוצרים רבים. כדי לבנות מערכת כזו יהיה צורך לאחד מוצרים של החברה, וגם לאפשר אינטגרציה של מוצרי אקס ליבריס עם מוצרים של חברות אחרות. אחד היתרונות הגדולים והמוצהרים של פרימו היא יכולתה לעבוד עם מוצרים שאינם תוצר של אקס ליבריס.

2. יש לעזור לספריות לקבל על עצמן תפקידים חדשים: לייצר ולאחסן חומרים דיגיטאליים מקומיים.

-לפתח מנגנונים המאפשרים שימור דיגיטאלי לתוך הרחוק.
-להוציא תוכן מנתונים של שימוש (usage data)

3. יש לספק פלטפורמות שיאפשרו שיתוף פעולה בין מוסדית בהעברת תוכן בין כל ספקי המידע.

כלי תגלית (Discovery Tools)

מילת היום היא interoperability. המטרה היא שהפונקציונליות של תוכנת x תהיה נגישה דרך תוכנה y, וזה במטרה להביא את השירות/המידע אל המקום שבו המשתמש נמצא כרגע.

פרימו

זכור מהדו"ח של כנס איגלו 2006, "התשובה של אקס ליבריס להתאמת קטלוג הספרייה לכלי גילוי אינטרנטיים קיימים הוצגה ע"י אורן בית אריה. אקס ליבריס פיתחה תכנת פרימו, "front end discovery tool" שנותנת למשתמש אפשרות לחפש בדרכים שמוכרות לו מעולם ה"אמזוגל": חיפושים מהירים, דירוג תוצאות, תיקון טעויות כתיב והיגיון, תצוגה מבוקרת של תוצאות עם deduplication, ביקורות של קוראים, הצעות לחיפושים נוספים, קישור וטקסט מלא, וכו'. המשתמש יכול לחפש לא רק בקטלוג הספרייה אלא גם במוצרים הנלווים כגון מטה ליב, דיגיטול, וכו'."

תמר שדה, מחברת אקס ליבריס הציגה חלק מהמבנה האחורי של התוכנה, כדי להסביר כיצד היא מסוגלת להוות ממשק חזיתי למשתמש כשעומדות אחריו תוכניות שונות עם מבנים שונים. היא תיארה את מבנה המפתח, שמסוגל לשלוף רשומות, לעשות להן דיפליקציה ו"פרבריזציה". אין צורך להיכנס לפרימו דרך הממשק שלו – אפשר לשלוף מידע דרכו ולהציגו בממשק אחר.

מרשל ברידינג, מאוניברסיטת וונדרבילט בארה"ב הדגיש את השימוש בפרימו לא רק להציג רשומות קטלוג סטנדרטיות שקל למפתח, אלא ככלי שמאפשר ייבוא של נתונים מרשומות שאין להם נתונים מובנים מתוך המאגר המקומי Vanderbilt Television News Archive.

ג'ורדן מדסן, מהספרייה המלכותית של דנמרק, הציג את השימוש של פרימו כממשק עבור מאגד של 150 ספריות בדנמרק. דרכו ניתן לחפש בקטלוגים, בכל המאמרים הנמצאים ב-DADS (מאגר מקומי של כל החומר הדיגיטאלי הנגיש לספריות בדנמרק), וגם לחפש חומר עם גישה פתוחה דרך האינטרנט.

ENDECA

מישל ניוברי, מהמרכז למיחשוב ספריות בפלורידה, הציגה מוצר זה, שהוא מתחרה עם פרימו. המרכז משרת 11 אוניברסיטאות עם 11 התקנות של אל"ף, כל אחת עם ממשק OPAC משלו. חיפשו דרך לעשות [קטלוג מאוחד](#) עם ממשק אחד. המערכת שולפת רשומות ותמונות דיגיטאליות אל תוך הספרייה הביבליוגרפית האחת. השליפה עורכת כ-48 שעות, ונעשית פעמיים בשבוע. מידע על השאלה ועל משתמשים נשלף בזמן אמת בעת השליפה. ניוברי הדגישה את הצורך בעקביות הנתונים (data integrity) בבניית ממשקים שישרתו את צרכי המשתמשים. היא ציינה שועדת שירותים

טכניים בין מוסדית מחפשת דרכים לשיתוף בין הקמפוסים כדי להוריד כפילות בעבודה.

גם מדסן וגם ניוברי עמדו על כך שעבודת הצוות על פרימו השפיעה על ספרנים ודחפה אותם לחשוב בדרכים חדשות על כל השאלות הכרוכות בבניית ממשק למשתמשים. במילים של ניוברי:

"The project has energized and revitalized our libraries."

בהרצאה של חברת Syndetics שמענו על פרויקט חדש, Indexed Content Enrichment (ICE), שיאפשר שליפת תקצירי ספרים ותוכני עניינים בחיפוש דרך פרימו. המוצר אמור להעשיר חיפוש אנליטי של ספרים.

אל"ף גירסה 19 – דליה מנדלסון

אנו נמצא שיפורים בכמה מישורים:

1. יתווספו דו"חות מפורטים על עבודות אצווה ל-gui. כעת רוב המידע נמצא רק על השרת ואין גישה אליו לרוב העובדים של השירותים הטכניים. יהיה אפשר לסנן את המידע לפי ספרייה, סוג השירות וסטטוס
2. הממשק למודול המטפל ברישוי עובדים נבנה מחדש ומפשטת את העבודה. סוגי הרישוי קובצו יחד ויהיה אפשר לסנן לפי תת-ספרייה ע"פ הצורך.
3. המודול של Course Reading עבר אינטגרציה ויהיה בתוך ה-gui של השאלה.
4. המודול של השאלה-בין-ספרייתית יופיע בתוך מודולים אחרים של ה-gui.
5. רכש: תהיה אפשרות לייצא נתוני רכש מאל"ף למערכות אחרות, וגם לייבא נתונים על תשלומי חשבונות ממערכות פיננסיות אחרות לתוך אל"ף.
6. תהיה אפשרות לפתוח Verde מתוך ה-gui של אל"ף. יהיה מיפוי של סיסמאות, שיאפשר משתמשי אל"ף לעבוד בתוך Verde ולהפך.

ספרים אלקטרוניים

דייל פלקר מאוניברסיטת הרוורד.

במבוא קצר הוא הציג מספר בעיות כדי להדגיש את מורכבות הנושא:

1. יש נטייה לחשוב שאפשר לטפל בספרים דיגיטליים כמו שמטפלים בכתבי-עת אלקטרוניים, אבל התפיסה הזו מוטעית. מספרם של כתבי-העת האלקטרוניים הם באלפים, כשמספרם של ספרים דיגיטליים הם במליונים. המנגנונים שפותחו עבור ניהול וחיפוש כתבי-עת לא יהיו יעילים מספיק עבור הספרים. למשל, רשימות א-ב, שהן מספיקות לחיפוש כתבי-עת, אינן מטעימות לחיפוש ספרים. מספרי ה- isbn אינם יעילים עבור חיפוש ספרים דיגיטליים באותה מידה שמספרי ה- isbn + doi יעילים בחיפוש כתבי-עת. בערך חצי מהספרים שעברו דיגיטיזציה יצאו לאור טרם התחילו לחלק מספרי isbn בשנות ה-60, ואין שימוש רב במספרי doi בספרים.

2. המחסור בקיטלוג ע"פ סטנדרטים עבור הרבה מאוד ספרים דיגיטליים מוביל לקשיים בחיפוש אפקטיבי של החומר. איך נוכל להפעיל כללי FRBR על הספרים הדיגיטליים? אין לנו כלים להבדיל בין גרסאות שונות של אותו ספר. איך נוכל לספק מידע מפורט אודות ספרים דיגיטליים (metadata) כדי שציבור החוקרים יוכל לצטט אותו בצורה נכונה?

3. רוב ספרי הדפוס נרכשו אחד-אחד ע"י הספריות וקוטלגו על ידן. אין לנו מודלים שמאפשרים טיפל במליוני הספרים שיש לנו גישה אליהם דרך האינטרנט. האם נשאר לחברות כמו גוגל לספק גישה אליהם או האם הגישה תהיה דרך הקטלוגים שלנו? ואם כן, איך נספק מידע בבליוגרפי מדויק עבורם?

היזל ודוורד מאוניברסיטת קרנפילד באנגליה

אמנם הייתה התחלה איטית בכל הנוגע לרכישת ספרים דיגיטליים ע"י ספריות, אבל הנתונים מצביעים על עליה ברכישות. עקב עליה זו, כדאי מאוד לעמוד על עתיד ספרים דיגיטליים בספריות.

מה רוצות הספריות?

- כותרים עכשוויים
- ספרי לימוד שדרושים עבור קורסים
- אפשרות לבחור בקלות בין מנויים לבין קנייה
- גישה בו-זמנית עבור הרבה משתמשים
- דרך קלה יותר לגלות מה ניתן לרכוש, כלים כמו E-books in Print.
- גישה קלה, ז"א פלטפורמות וממשקים אחידים

איפה הן הבעיות?

אין סטנדרטיזציה של פלטפורמות אצל המו"לים, וזה מקשה על יצירת קישוריות בין טקסטים שונים. המו"לים גם לא מספקים מטה-דטה (metadata) ע"פ סטנדרטים מקובלים.

ישנן קבוצות, כמו JISC באנגליה, שמנסות להבהיר לחברות הוצאה לאור שכדאי להן לספק מידע מפורט וסטנדרטי (כמו רשומות CIP) יחד עם העותק הדיגיטאלי. המידע נחוץ כדי לאפשר ספריות להעלות את קיטלוגים ל- OPAC בעת הזמנת/רכישת הספרים, מפני שה- OPAC הוא הכלי שמאפשר גילוי האוסף בצורה הטובה ביותר.

המו"לים עדיין לא התחילו להמציא חידושים ושינויים בין גרסאות הדפוס והדיגיטאלי. הם מוכרים לנו גרסאות דיגיטאליות של ספרים בדפוס, ועוד לא התחילו לחפש דרכים לספק לנו מוצרים חדשניים.

המודלים לרכישת ספרים אלקטרוניים הם רבים. אפשר לקנות, אפשר לקבל מנוי. ניתן להגיע להסכמי קנייה דרך מאגדים, ואפשר לקנות כל הספרים של מו"ל מסויים. ניתן לקנות כותר יחיד, אפשר לקנות קבוצה של כותרים בנושא מסויים, וגם אפשר לקנות מנויים לקבוצה של כותרים (Netlibrary, למשל). עבור כל דרך צריך לפתח מודל.

אם בוחרים לקנות או לקחת מנוי לקבוצות גדולות של ספרים, פחות "כסף חפשי" יעמוד לרשות הספרייה. התפקיד של הספרן המומחה ישתנה בגלל שהחלטות על רכישות תעשינה ע"י הדרג הגבוה יותר, וכל ההגדרות המסורתיות של "פיתוח האוסף" עלולות להשתנות.

אסור לשכוח את הנושא הבעייתי של זכויות יוצרים שקם בעקבות הדיגיטיזציה של אוספים ענקיים של ספריות אקדמיות ע"י חברות כמו גוגל ויהו. החוזים שנכתבו בין המוסדות האקדמיים לבין החברות המסחריות הם סודיים, ואין אנו יודעים אם הגישה לחומרים תהיה בחינם או עבור כסף. הכל פתוח.

קשה מאוד לנבא את העתיד. ניסוי מעניין תואר ע"י המרצה, חברה במאגד של 120 ספריות אקדמיות בשם JISC שהוקמה במטרה לקנות ספרים דיגיטליים עבור

הספריות ב-UK. הוחלט לרכוש אוסף של ספרי לימוד דיגיטאליים עיקריים, ולהעמידם חנם לכל הסטודנטים בכל הספריות. סכום של 600,000 לירות שטרלינג הוצא על +90 כותרים בנושאי הנדסה, מנהל עסקים, רפואה, ולימודי מדיה. המו"לים הוציאו רשימות של הספרים הדיגיטאליים בתחומים. הספרנים בכל מוסדות המאגד דרגו את רשימות הספרים, ואח"כ נציגי המאגד ניהלו משא ומתן עם המו"לים ע"פ בחירת ספרני המוסדות. בסופו של דבר נבחרו +90 כותרים והמחירים נעו בין 5,000 – 150,000 לירות שטרלינג לכותר. המחיר כולל גישה חנם לשנתיים עבור הסטודנטים במוסדות המאגד. תוצאות הניסוי יתבססו על שאלונים ועל ניתוח נתוני שימוש שיאספו משך השנתיים הבאות.